

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.15:[341.123:349.6]](477+100)

Ріната КАЗАК

кандидат юридичних наук, асистентка кафедри історії держави та права України та зарубіжних країн, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, вул. Пушкінська 77, Харків, 61000, Україна, візитуюча дослідниця, департамент Тема-М, Університет Лінчепінгу, 58183, Швеція
ORCID: 0000-0002-0511-1792
Scopus Author ID: 57196346186
DOI: 10.32782/LST/2022-1-1

Бібліографічний опис статті: Казак Р. (2022). Конференція ООН у Стокгольмі 1972 р.: значення для України та світу. *Law. State. Technology*, 1, 3–9, doi: 10.32782/LST/2022-1-1

КОНФЕРЕНЦІЯ ООН У СТОКГОЛЬМІ 1972 Р.: ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА СВІТУ ¹

У статті розглядається Конференція ООН з навколишнього середовища 1972 року в Стокгольмі, яка стала першою, що визначила питання охорони навколишнього середовища як головну глобальну проблему. Метою статті стало створення додаткової дискусії стосовно історико-правових особливостей та прийняття сталого розвитку як на глобальному рівні, так і в Україні. Цьогоріч, 2022 року, з нагоди 50-річчя Конференції ООН відбулася міжнародна зустріч Стокгольм+50, що і актуалізує тематику дослідження та дозволяє вшанувати ювілей знаменної події. У статті розкривається важливість проведення Стокгольмської конференції 1972 р., а саме, – неоднозначність концепції «людське навколишнє середовище», що дало учасникам можливість як сформулювати свою соціальну та наукову позицію для глобальних взаємодій, так і дослідити драйвери для подальшого юридичного прийняття в інших країнах світу, зокрема і в Україні. У статті згадуються тогочасні геополітичні перешкоди для продуктивної співпраці, такі як Холодна війна, Карибська криза, бойкот країн Радянського Союзу і Східного блоку, тощо. Незважаючи на це, Стокгольмська конференція стала ареною для глобальних дискусій, відбулось уніфіковане прийняття різними сторонами поняття людського навколишнього середовища та з'явилась правова основа для подальших дій у цій сфері. У статті розглядаються позиції зарубіжних та українських науковців стосовно значення проведення конференції, аналізуються дані діджитал-бібліотеки ООН (United Nations Digital Library System) з теми 'Стокгольм 1972', перебіг підготовки до проведення конференції, розкривається її вплив на подальший розвиток юридичних норм у цій сфері. Розглянувши тогочасні нормативні акти України у їх синхронному порівнянні з європейськими нормами, автор доходить до висновку, що конференція у Стокгольмі 1972 р. стала драйвером до подальших змін у глобальних діях міжнародного співтовариства у сфері захисту навколишнього середовища.

Ключові слова: сталий розвиток, Стокгольм 1972 р., правові норми, міжнародна конференція, навколишнє середовище.

Rinata KAZAK

PhD, Assistant Professor at the Department of Legal History of Ukraine and Foreign Countries, Yaroslav Mudryi National Law University, Pushkinska str. 77, Kharkiv, Ukraine, 61000, visiting researcher at the Department Tema-M, Linköping University, 58183, Sweden
ORCID: 0000-0002-0511-1792
Scopus Author ID: 57196346186
DOI: 10.32782/LST/2022-1-1

To cite this article: Kazak, R. (2022). Konferentsiia OON u Stokholmi 1972 r.: znachennia dlia Ukrainy ta svitu [The 1972 Stockholm Conference: significance for Ukraine and world]. *Law. State. Technology*, 1, 3–9, doi: 10.32782/LST/2022-1-1

¹ Статтю виконано як частину наукового проекту “Perception toward transformation to the sustainable development in the post-soviet states: case study of Ukraine” у рамках дослідницької програми Mistra Geopolitics (The Swedish Foundation for Strategic Environmental Research – Mistra, research programme “Mistra Geopolitics”), яка вивчає динаміку геополітики, безпеку людини та зміни навколишнього середовища.

THE 1972 STOCKHOLM CONFERENCE: SIGNIFICANCE FOR UKRAINE AND WORLD

The article examines the 1972 UN Conference on the Environment in Stockholm, which became the first world event that identified the issue of environmental protection as a major global problem. The purpose of the article is to generate an additional discussion on historical and legal particularities and the perception of environmental protection and sustainable development both at the global level and in Ukraine. This year, 2022, an international meeting Stockholm+50 was held to celebrate the 50th anniversary of the Conference, which gives a newfound relevance of the study and allows us to commemorate the anniversary providing reflection on its significance. That time ambiguity of the concept "human environment" gave the participants an opportunity to formulate their own social and scientific position for global interactions during the Stockholm 1972. The geopolitical obstacles for productive cooperation at the Conference are mentioned, such as the Cold War, the boycott by the countries of the Soviet Union and the Eastern Bloc, etc. But still, Stockholm Conference became an arena for global discussions and a way to the unified perception of the concept of human environment by various actors. The standpoints of foreign and Ukrainian scientists regarding the importance of the conference are considered, as long as the data of the United Nations Digital Library System on the Stockholm 1972 and preliminary actions for preparation in the Conference are analysed. Analyzing Ukrainian legal acts and viewpoints of Ukrainian scholars, the author comes to conclusion that the 'Stockholm 1972' became a driver for further changes in the global actions and perception of its necessity both worldwide and in Ukraine.

Key words: sustainable development, Stockholm 1972, legal norms, international conference, environmental protection.

Конференція ООН з довкілля 1972 року в Стокгольмі стала першою світовою конференцією, яка визначила питання охорони довкілля головною глобальною проблемою. Учасники ухвалили низку принципів раціонального управління навколишнім середовищем, включаючи Стокгольмську декларацію та План дій щодо навколишнього середовища (Stockholm Declaration and Action Plan for the Human Environment), а також декілька резолюцій. У червні 2022 р. в Стокгольмі відбулась конференція, що відзначила 50-річний ювілей знаменної події – Стокгольм+50, що і актуалізує історико-правовий огляд того, як відбувалась перша конференція з навколишнього середовища та рефлексії її правової спадщини для України.

Концепція сталого розвитку має довгу історію становлення, а конференція у Стокгольмі 1972 р. зазначається вченими однією з перших подій у цій сфері (Ярема, 2020), яка визнала актуальність екологічної проблематики та необхідність створення дієвих міжнародних механізмів для її розв'язання (Газуда, 2013, с. 102). При дослідженні Конференції 1972 р. українські вчені частіше звертаються до економічних аспектів формування сталого розвитку (Мітюшкіна 2016, Ярема 2020), але не оминають увагою і те, що ця конференція стала першою на якій відбулася екологізація міжнародних економічних відносин, в рамках якої отримав схвалення «План дій у сфері навколишнього середовища» (Мітюшкіна, 2016). Багато зарубіжних вчених вбачають у конференції в Стокгольмі та прийняті Декларації важливий перший крок у становленні сучасних правових основ охорони навколишнього середовища, тому розглядають

її діахронно, порівнюючи з подальшими світовими конференціями та прийнятими конвенціями у цій сфері, – Найробі 1982 р. (Кларк та Тімберлейк, 1982); Ріо-де-Жанейро 1992 р. (Адеде, 1995; Хендл, 2012), Йоганнесбург 2002 р. (Сейфанг, 2003). Українські автори визначають ключову роль Організації Об'єднаних Націй, яка ініціювала серію кліматичних конференцій, відзначаючи як Стокгольм, так і Ріо-де-Жанейро 1992 р., та Йоганнесбург 2002 р. (Турчин, Івасечко, 2018). Сейфанг Г. (2003) об'єднує ці міжнародні зустрічі під єдиною назвою «мега-конференції» зазначаючи, що Всесвітній саміт ООН зі сталого розвитку (WSSD), що відбувся в Йоганнесбурзі в серпні 2002 року, був четвертою екологічною «мега» конференцією після першої, що відбулася в Стокгольмі в 1972 році (с. 223).

Історичною концепцією міжнародної зустрічі держав, що була реалізована у Стокгольмі, було передбачено, що саме неоднозначність концепції «людське навколишнє середовище» (*human environment*) дасть учасникам можливість сформулювати свою соціальну та наукову позицію з цього питання та дослідити наслідки взаємодії з іншими країнами у цій сфері (Салліван, 1972, с. 267). На тогочасну неоднозначність терміну *human environment* звертає увагу і Кенет І. (1972), зазначаючи, що «ці слова можуть означати буквально будь-що, що ви захочете щоб вони означали» (с. 33). Пізні значення, що надавали терміну *human environment* уряди кожної з країн, залежно від свого попереднього досвіду, можна було синтезувати лише на міжнародній арені, якою і стала зустріч у Стокгольмі 1972 р.

Незважаючи на те, що точкою відліку у сфері

захисту навколишнього середовища на міжнародному рівні офіційно став 1972 р., це питання обговорювалось на рівні ООН ще за чотири роки до проведення Конференції, з 1968 р. (Резолюція E/4561, с. 8). Застосовуючи призму наукової дипломатії Палья Е. (2021) називає цей період так званою «шведською ініціативою» в ООН у 1967–1968 рр. – яка призвела до проведення в 1972 р. плідної Конференції ООН з питань людського середовища. Вчений зазначає, що шведські дипломати вміло використовували науку для дипломатичних цілей, спочатку для того, щоб переконати країни-члени в необхідності скликати велику екологічну конференцію під егідою ООН, а потім для мобілізації наукових досліджень на міжнародному рівні, зокрема в країнах, що розвиваються, під час процесу підготовки до Конференції.

Загалом, за пошуковим запитом “Stockholm 1972” у діджитал-бібліотеці ООН (United Nations Digital Library System) можна знайти 183 документи, що стосуються як підготовки до проведення цього івенту, так і нормативні джерела, виступи, звіти після проведення. Вперше питання щодо створення міжнародної Конференції з проблем навколишнього середовища було обговорено та оприлюднено на 1555-ому пленарному засіданні ООН 1968 р., у розділі, що стосувався питань науки та техніки *1349 (XLV). А саме, у п.3 Економічна та Соціальна рада ООН запропонувала щоб Генеральна Асамблея включили у порядок денний своєї двадцять третьої сесії пункт під назвою “Проблеми оточуючого людину середовища” (Резолюція E/4561, с. 10). У грудні 1969 р. Генеральна Асамблея ООН підтримала ініціативу Швеції провести світову конференцію з навколишнього середовища та затвердила, що вона відбудеться у Стокгольмі (Ліннер та Сейлін, 2021, с. 20). Прихильники проведення Стокгольмської конференції розраховували на те, що вона, у рамках свого офіційного слогану “Тільки одна Земля”, посприє світовій співпраці (Сейлін, 2005, с. 29). Але, як слушно зазначають вчені, слід враховувати, що конференція відбувалась під впливом геополітичних подій попередніх років – зведення Берлінської стіни у 1961 р., Карибської кризи у 1962 р. та загального змагання між СРСР та США. Незважаючи на це, обидві країни підтримали пропозицію про проведення світової конференції з навколишнього середовища під час дискусій у Генеральній Асамблеї ООН, а згодом підписали двосторонню угоду про співробітництво у захисті навколишнього середовища у травні 1972 р. – усього за декілька тижнів до відкриття Стокгольмської Конференції. Близько

1200 делегатів, які представляли 114 країн, відвідали конференцію в Стокгольмі (Салліван, 1972, с. 269). Але, через недопущення Східної Німеччини до повноправної участі у Конференції (їй надавалось лише право країни-спостерігача, без право голосу (Ліннер та Сейлін, 2021 с. 23), Радянський Союз, разом із іншими представниками Східного блоку (Чехословаччина, Угорщина, Польща) вирішили бойкотувати Конференцію. Знизити політичні ризики невизнання Стокгольмської конференції законною, через відсутність країн Східного блоку, дозволили постійні контакти з радянським послом у Швеції під час проведення Конференції. Тому, незважаючи на тогочасні геополітичні події, конференція у Стокгольмі стала новим етапом у розвитку правоохоронних норм у світі.

Низку наукових праць стосовно Стокгольмської конференції було опубліковано ще у 1972 р., тобто у рік проведення, відзначаючи її кроком для світової кооперації у сфері навколишнього середовища (Салліван, 1972; Кенет, 1972; Контіні та Сенд, 1972). За класифікацією швейцарського вченого А. Зіглера стокгольмською конференцією завершився так званий перший, “фундаційний” період (с. 132), у галузі охорони навколишнього середовища у Європі, і саме 1972 рік пропонується вченими як точка відліку у зміні політики у цій сфері. У цей період було покладено початок загальноєвропейської та світової співпраці у сфері охорони навколишнього середовища, до якої долучилася вже і Україна (Казак, 2017). Саме на початку 1970-х років Україна доєдналась до загальноєвропейського контексту у природоохоронній діяльності. Одним із базових актів України у цій сфері, прийнятих після Стокгольмської конференції, можна визначити Постанову ЦК КПУ й Ради міністрів Української РСР від 8 травня 1973 р. «Про посилення охорони природи та покращення використання ресурсів республіки». Цей документ є доволі цікавим об’єктом для історико-правового дослідження, адже його можна співставити з прийнятою у тому ж році Першою Екологічною програмою Європейського Співтовариства (Казак, 2017), яка багатьма вченими називається “класичним документом” у сфері охорони навколишнього середовища. Саме після першої конференції Організації Об’єднаних Націй з навколишнього середовища в Стокгольмі в 1972 році та “зростаючого громадського та наукового занепокоєння щодо меж зростання (*limits to growth*)” (Хей, 2005, с. 18) Європейська Комісія стала активно ініціювати політику Співтовариства у цій сфері. У документі «Еволюція доквілля

та кліматичної політики ЄС: від 6-ї до 7-ї ЕП» (2019, с. 5) Зазначається, що контекстуальними драйверами прийняття Першої та Другої програм Європейського Співтовариства стали два чинники – (1) відчутний екологічний збиток та (2) Стокгольмська конференція 1972 р. Метою програм стало поліпшення обстановки, якості та умов життя людей Співтовариства у конкретних секторах – забезпечення та моніторинг якості питної води, запобігання утворенню відходів, якість повітря. Подібні норми були відображені й у тогочасній Постанові Української РСР 1973 р. – встановлення систематичного контролю за проведенням робіт по боротьбі за правильним використанням земель, вод, лісів, дотриманням чинних правил і норм з рекультивациі земель, запобігання забрудненню ґрунтів і вод, запобігання забрудненню атмосферного повітря та ін. Згодом, у 1974 р. у складі Ради Міністрів Української РСР було створено Міжвідомчу науково-технічну раду з комплексних проблем охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів в Україні. Таким чином, ЄС та Україна доєдналися до загальносвітового вектору початку 70-х років. Незважаючи на те, що низка тогочасних науковців попереджали про подальший спад екологічної активності через економічного і паливної кризи 1973 – 1974 рр. (Джонсон, Коралле, 1998, с. 2), даний історичний період демонструє собою приклад

переоцінки відносин людини і навколишнього середовища, пов'язаних з природокористуванням та навколишнім середовищем, основи якої закріпились саме з проведенням Стокгольмської конференції у 1972 році (Казак, 2017).

Розглянувши публікації зарубіжних та українських науковців стосовно значення проведення конференції, та проаналізувавши дані діджитал-бібліотеки ООН, перебіг підготовки до проведення конференції, можна зазначити про беззаперечний вплив на подальшу міжнародну кооперацію та розвиток юридичних норм у цій сфері. Синхронно порівнявши тогочасні нормативні акти України з європейськими нормами можна дійти до висновку, про те, що конференція у Стокгольмі 1972 р. дійсно стала першою «мега» конференцією у сфері захисту навколишнього середовища та драйвером до подальших змін у глобальних діях міжнародного співтовариства. Учені згодні у тому, що концепція сталого розвитку має довгу історію становлення та розвитку, а саме конференція у Стокгольмі 1972 р. визначається однією з перших у цій сфері, яка визнала актуальність екологічних проблем людства. Сьогоднішня трансформація до сталого розвитку (*sustainable development*) актуалізує подальші дослідження як у сфері його сучасного забезпечення, так і аналізу історико-правового базису, на якому формувалась ця концепція та основні міжнародні норми з охорони навколишнього середовища.

ЛІТЕРАТУРА:

1. United Nations Conference on the Human Environment, 5–16 June 1972, Stockholm. URL: <https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972> (дата звернення: 27.09.2022).
2. Question of convening an international conference on the problems of human environment Adopted at the 1555th plenary meeting, 30 July 1968. *Resolutions adopted by the Economic and Social Council during its 45th session*. 1968. Vol. 1, 8 July–2 August 1968. E/4561. P. 8. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/214491?ln=en> (дата звернення: 27.09.2022).
3. United Nations Digital Library System. URL: <https://digitallibrary.un.org/search> (дата звернення: 27.09.2022).
4. Linnér B.-O., Selin H. Geopolitics and the United Nations Conference on the Human Environment. *Anthropocene (in)securities: reflections on collective survival 50 years after the Stockholm Conference*. Oxford, 2021. P. 19–33. URL: https://www.sipri.org/sites/default/files/2021-09/anthropocene_insecurities.pdf (дата звернення: 27.09.2022).
5. Selin H., Linnér B. The Quest for Global Sustainability: International Efforts on Linking Environment and Development : CID Graduate Student and Postdoctoral Fellow. *Working Paper Center for International Development, Harvard University*. 2005. No. 5. URL: https://www.researchgate.net/publication/242750371_The_Quest_for_Global_Sustainability_International_Efforts_on_Linking_Environment_and_Development (дата звернення: 27.09.2022).
6. Ziegler A. R. Trade and Environmental Law in the European Community. Oxford University Press, 1996. 308 p. (Oxford European Community Law Library).
7. Про посилення охорони природи та покращення використання природних ресурсів республіки : Постанова ЦК КПУ і РМ Української РСР від 8 трав. 1973 р. *Збірник Постанов УРСР*. 1973. № 5. Ст. 35.
8. Казак Р. А. Правові основи охорони біорізноманіття в Україні та Європейському Союзі у другій половині ХХ ст.: історико-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2017. 239 с.

9. Declaration of the Council of the European Communities and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council on 22 November 1973, on the programme of action of the European Communities on the environment. *Official Journal of the European Communities*. 1973. P. 112.

10. Hey C. EU Environmental Policies: A short history of the policy strategies. *EU Environmental Policy Handbook: A Critical Analysis of EU Environmental Legislation* / S. Scheuer ; European Environmental Bureau (EEB). Brussels, 2005. P. 18–30.

11. The evolution of the EU environment and climate policy framework: from the 6th to the 7th EAP. *Service contract to support the Evaluation of the 7th Environment Action Programme*. Issue Specific Paper Number 2. 2019. P. 5. URL: https://ec.europa.eu/environment/action-programme/pdf/7EAP_Issue_paper_2_evolution_6_to_7_EAP_final.pdf (дата звернення: 27.09.2022).

12. Питання Міжвідомчої науково-технічної ради з комплексних проблем охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів : Постанова Ради Міністрів Української РСР від 16 січ. 1974 р. *Збірка Постанов УРСР*. 1974. № 1. Ст. 4.

13. Johnson S. P., Coralle G. The Environmental policy of the European Communities. London, 1998. 349 p.

14. Sullivan E. T. The Stockholm conference: A step toward global environmental cooperation and involvement. *Indian Law Review*. 1972. Vol. 6. P. 267. URL: <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/indilr6&div=24&id=&page=> (дата звернення: 27.09.2022).

15. Kennet W. The Stockholm Conference on the Human Environment. *International Affairs*. 1972. Vol. 48, Iss. 1, P. 33–45. DOI: 10.2307/2613625.

16. Contini P., Sand P. Methods to Expedite Environment Protection: International Ecostandards. *American Journal of International Law*. 1972. Vol. 66, No. 1. P. 37–59. DOI: 10.2307/2198445.

17. Clarke R., Timberlake L. Stockholm plus ten. Promises, promises? The decade since the 1972. UN Environment Conference / International Institute for Environment and Development (IIED). London, 1982. 75 p.

18. Adede A. O. The treaty system from Stockholm (1972) to Rio de Janeiro (1992). *Pace Environmental Law Review*. 1995. Vol. 13, Iss. 1. P. 33–48.

19. Handl G. Declaration of the United Nations conference on the human environment (Stockholm Declaration), 1972 and the Rio Declaration on Environment and Development, 1992. *United Nations Audiovisual Library of International Law*. 2012. Vol. 11. No. 6.

20. Seyfang G. Environmental mega-conferences – from Stockholm to Johannesburg and beyond. *Global Environmental Change*. 2003. Vol. 13, Iss. 3. P. 223–228. DOI: 10.1016/S0959-3780(03)00006-2.

21. Paglia E. The Swedish initiative and the 1972 Stockholm Conference: the decisive role of science diplomacy in the emergence of global environmental governance. *Humanities and Social Sciences Communications*. 2021. Vol. 8. Art. number 2. DOI: 10.1057/s41599-020-00681-x.

22. Мітюшкіна Х. С., Черніченко Г. О. Теорія і практика екологізації міжрегіонального співробітництва *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Економіка*. 2016. Вип. 12. С. 143-152.

23. Ярема Л. Соціально-економічні аспекти формування сталого розвитку території : рекомендації вченої ради ВСП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут» (Протокол № 7 від 14.05.2020 р.). *Навчально-науковий центр виховної роботи та соціального розвитку Національного університету біоресурсів і природокористування України*. С. 146. URL: <https://nubip.edu.ua/node/47818> (дата звернення: 27.09.2022).

24. Газуда С. М. Збалансований сільський розвиток та збереження довкілля: еволюційні підходи. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка*. 2013. Вип. 1 (38). С. 101–105.

25. Турчин Я., Івасечко О. Кліматична дипломатія як складова «м'якої сили» сучасних держав: міжнародний досвід та українські перспективи. *Humanitarian Vision*. 2018. Vol. 4, No. 2. С. 20–25. DOI: 10.23939/shv2018.02.020.

REFERENCES:

1. United Nations Conference on the Human Environment, 5–16 June 1972, Stockholm. (1972). Retrieved from <https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972>. [in English].

2. Question of convening an international conference on the problems of human environment Adopted at the 1555th plenary meeting, 30 July 1968. (1968) *Resolutions adopted by the Economic and Social Council during its 45th session*, 1, 8 July–2 August 1968. E/4561. P. 8. Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/record/214491?ln=en>. [in English].

3. United Nations Digital Library System. Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/search>. [in English].

4. Linnér, B.-O. & Selin, H. (2021). Geopolitics and the United Nations Conference on the Human Environment. *Anthropocene (in)securities : reflections on collective survival 50 years after the Stockholm Conference*. Oxford, 19–33. Retrieved from https://www.sipri.org/sites/default/files/2021-09/anthropocene_insecurities.pdf. [in English].
5. Selin, H. & Linnér, B. (2005). The Quest for Global Sustainability: International Efforts on Linking Environment and Development : CID Graduate Student and Postdoctoral Fellow. *Working Paper Center for International Development, Harvard University*, 5. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/242750371_The_Quest_for_Global_Sustainability_International_Efforts_on_Linking_Environment_and_Development. [in English].
6. Ziegler, A.R. (1996). Trade and Environmental Law in the European Community. Oxford University Press, 308 p. (Oxford European Community Law Library). [in English].
7. Pro posylennja ohorony pryrody ta pokrashhennja vykorystannja pryrodnyh resursiv respubliky [On strengthening of the nature protection and improving the use of natural resources of the republic]. (1973): Postanova CK KPU i RM Ukrai'ns'koi' RSR vid 8 trav. 1973 r. *Zbirnyk Postanov URSR*, 5, St. 35. [in Ukrainian].
8. Kazak, R.A. (2017). Pravovi osnovy ohorony bioriznomanittja v Ukrai'ni ta Jevropejs'komu Sojuzi u drugij polovyni XX st.: istoryko-pravove doslidzhennja [Legal foundations of biodiversity protection in Ukraine and the European Union in the second half of the 20th century: historical and legal research] : dys. ... kand. juryd. nauk : 12.00.01. Harkiv, 239 s. [in Ukrainian].
9. Declaration of the Council of the European Communities and of the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council on 22 November 1973, on the programme of action of the European Communities on the environment. (1973). *Official Journal of the European Communities*, P. 112. [in English].
10. Hey, C. (2005). EU Environmental Policies: A short history of the policy strategies. Scheuer, S. *EU Environmental Policy Handbook: A Critical Analysis of EU Environmental Legislation*. European Environmental Bureau (EEB). Brussels, P. 18–30. [in English].
11. The evolution of the EU environment and climate policy framework: from the 6th to the 7th EAP (2019). *Service contract to support the Evaluation of the 7th Environment Action Programme*. Issue Specific Paper Number 2, P. 5. Retrieved from https://ec.europa.eu/environment/action-programme/pdf/7EAP_Issue_paper_2_evolution_6_to_7_EAP_final.pdf. [in English].
12. Pytannja Mizhvidomchoi' naukovo-tehnichnoi' rady z kompleksnyh problem ohorony navkolyshn'ogo pryrodnogo seredovyshha ta racional'nogo vykorystannja pryrodnyh resursiv [Issues of the Interdepartmental Scientific and Technical Council on complex problems of environmental protection and rational use of natural resources] (1974) : Postanova Rady Ministriv Ukrai'ns'koi' RSR vid 16 sich. 1974 r. *Zbirka Postanov URSR*, 1, St. 4. [in Ukrainian].
13. Johnson, S.P. & Coralle, G. (1998). The Environmental policy of the European Communities. London, 349 p. [in English].
14. Sullivan, E.T. (1972). The Stockholm conference: A step toward global environmental cooperation and involvement. *Indian Law Review*, 6, P. 267. Retrieved from <https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/indilr6&div=24&id=&page=>. [in English].
15. Kennet, W. (1972). The Stockholm Conference on the Human Environment. *International Affairs*, 48(1), 33–45. doi: 10.2307/2613625. [in English].
16. Contini, P., & Sand, P. (1972). Methods to Expedite Environment Protection: International Ecostandards. *American Journal of International Law*, 66(1), 37–59. doi: 10.2307/2198445 [in English].
17. Clarke, R., & Timberlake, L. (1982). Stockholm plus ten. Promises, promises? The decade since the 1972 UN Environment Conference. International Institute for Environment and Development (IIED), London [in English].
18. Adede, A.O. (1995). The treaty system from Stockholm (1972) to Rio de Janeiro (1992). *Pace Environmental Law Review*, 13(1), 33–48. [in English].
19. Handl, G. (2012). Declaration of the United Nations conference on the human environment (Stockholm Declaration), 1972 and the Rio Declaration on Environment and Development, 1992. *United Nations Audiovisual Library of International Law*, 11(6). [in English].
20. Seyfang, G. (2003). Environmental mega-conferences – from Stockholm to Johannesburg and beyond. *Global Environmental Change*, 13(3), 223–228. doi: 10.1016/S0959-3780(03)00006-2 [in English].
21. Paglia, E. (2021). The Swedish initiative and the 1972 Stockholm Conference: the decisive role of science diplomacy in the emergence of global environmental governance. *Humanities and Social Sciences Communications*, 8, 2. doi: 10.1057/s41599-020-00681-x [in English].

22. Mityushkina H. S., Chernichenko G. O. (2016) Teoriia i praktyka ekolohizatsii mizhrehionalnoho spivrobitnytstva [Theory and practice of greening of interregional cooperation]. *Bulletin of the Mariupol State University. Series: Economy*. Issue 12. P. 143-152 [in Ukrainian].

23. Jarema, L. (2020). Social'no-ekonomichni aspekty formuvannja stalogo rozvytku terytorii' [Socio-economic aspects of sustainable development of the territory] : rekomendacii' vchenoi' rady VSP NUBiP Ukrainy «Berezhans'kyj agrotehnychnyj instytut» (Protokol № 7 vid 14.05.2020 r.). Navchal'no-naukovyj centr vyhovnoi' roboty ta social'nogo rozvytku Nacional'nogo universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannja Ukrainy. S. 146. Retrieved from <https://nubip.edu.ua/node/47818> [in Ukrainian].

24. Gazuda, S.M. (2013). Zbalansovanyj sil's'kyj rozvytok ta zberezhennja dovykillja: evoljucijni pidhody [Balanced rural development and environmental conservation: evolutionary approaches]. *Naukovyj visnyk Uzhgorods'kogo universytetu. Serija Ekonomika*, 1(38), 101–105. [in Ukrainian].

25. Turchyn, Ja. & Ivasechko, O. (2018). Klimatychna dyplomacija jak skladova «m'jakoi' syly» suchasnyh derzhav: mizhnarodnyj dosvid ta ukrai'ns'ki perspektyvy [Climate Diplomacy as a Component of the "Soft Power" of Modern States: International Experience and Ukrainian Perspectives]. *Humanitarian Vision*, 4(2), 20–25. doi: 10.23939/shv2018.02.020. [in Ukrainian].